

Reportageföreläsningen: sammanfattning

Peter Ferm 2011

På engelska heter reportage *non fiction story* – berättelse från verkligheten. Ordet *reporter* är hämtat från franskan och syftar på att *bära hem*. Reportern bär med sig hem sin vittnesbörd från verkligheten. Reportern har varit *DÄR* och förmedlar sina intryck och erfarenheter till läsaren.

Reportagets enda regel är att det skall vara sant. Men det finns många knep för hur man skall göra innehållet intressant och läsvärt. Man kan använda vilken berättarteknik och vilka stilgrepp som helst. Det är innehållet och sammanhanget som får styra formen. Man kan hämta grepp från t.ex. dramaturgi eller retorik eller novellkonst, t.o.m. poesi och copywriting kan fungera ibland (ibland!). Man får pröva sig fram tills man hittar sin personliga stil eller ton. Och man behöver inte i förväg veta ”nu använder jag det här stilgreppet”.

Att arbeta med reportage är ett sätt att skaffa kunskap och utveckla sitt tänkande. Många erfarna skribenter säger: ”Egentligen visste jag inte vad jag tyckte eller ville säga, förrän jag skrev ner det.”

Staffan Heimerson, mångårig utrikeskorrespondent på Aftonbladet, är en skicklig berättare som kan konsten att fånga läsaren. Han brukar sammanfatta sitt tillvägagångssätt med en slogan (hämtad någonstans ur journalistikens samlade säg, okänt varifrån):

”COLOUR, PEOPLE, ACTION”

Man kan göra om detta ledord till tre rubriker på de tio grundläggande byggstenarna i ett reportage. Då blir det så här:

Action

1. Uppslag / vinkling

Uppslaget är idén till reportaget, som under arbetets gång blir den vinkel man väljer att presentera sitt material ifrån. Ibland hittar man rätt vinkel från början, ibland inte förrän man sätter sig att skriva.

2. Början / ingress

Grip tag i läsarna och gör dem sugna att få veta mer. Behöver inte svara på de journalistiska grundfrågorna. Lyft fram det som är mest uppseendeväckande.

3. Handling / story

Försök hitta spänning, utveckling, en händelsekedja. Så att läsaren vill veta hur det går. Man kan göra så här: Berätta muntligt för andra vad du upplevt. Tänk dig t.ex. att det är måndag i fiket efter ett lov. Alla har varit med om olika saker. Hur gör du för att få de andra att lyssna på just dig?

4. Scener

Genom att tänka i scener (längre och kortare) skapar man rytm och dynamik. Det behöver inte markeras i texten, så att t.ex. mellanrubrikerna inleder nästa scen. Då genomskådar läsaren knepet. Den tyske författaren Goethe ("Faust", "Den unge Werthers lidanden") sa: "Man märker avsikten och blir förstämd."

Peter Ferm 2011

5. Slut

En nyhetsartikel skall alltid gå att stryka från slutet. Ett reportage är planerat och har ett reserverat utrymme, t.ex. ett mittuppslag, därför bör man arbeta med slutet. Men det är oftast ingen bra idé att ha en poäng i slutet, som i en novell. Däremot är det bra att behålla stilen reportaget igenom. Tänk: "Känslan man bär med sig när filmen är slut."

People

6. Människor

Bestäm vem som har huvudrollen och vilka biroller som behövs. Huvudpersonen skall man lära känna. Läsaren skall kunna leva sig in i huvudpersonens situation. Bestäm vilken roll du själv skall ha i reportaget. Du kan vara en osynlig berättare eller också behövs du som biroll och referenspunkt för berättelsen.

7. Dialog

Hur intervjupersonen talar. Att härma dialekt eller brytning skall man inte göra. Det blir karikatyr. Men man skall ta tillvara på speciella ord och uttryck som intervjupersonen använder. Uttrycker sig han eller hon korthugget eller med utförliga förklaringar? Är personen tankfull eller en snabbpratare?

Colour

8. Tid / tempus

När utspelar sig händelserna i reportaget? På samma sätt som du måste välja

berättarperspektiv måste du välja tempus. Dåtid (som Blenda Nordström och George Orwell); nutid (som Stig Dagerman och Pär Rådström); eller t.o.m. kommande tid (som Günter Wallraff)?

9. Plats

Ta vara på detaljerna: färger, lukter, ljus. Välj sådana detaljer som för handlingen framåt eller har betydelse för huvudpersonen.

10. Stil / språk

Se inledningen.

REPORTAGEARBETETS FASER

För att strukturera sitt arbete, är det bra att vara medveten om vilka olika faser ett reportagearbete har. För varje fas har man bättre kontroll över vart man är på väg.

Reportaget börjar när man första gången tar kontakt med den man vill intervjua.

Fram till mötet är det noga med ordentliga förberedelser. När någon delar med sig av sin tid och utsätter sig för att bli omskriven, måste man visa respekt genom att vara väl påläst. Man behöver inte kunna allt, men man måste veta så pass att man kan formulera problem att prata om. I förberedelserna ingår att prata med andra, vrida och vända på sitt uppslag, få perspektiv. Skriv inte färdiga frågor till intervjun, nöj dig med ett antal punkter. Sortera och stuva bland punkterna så att du har ett bestämt upplägg med intervjun. Var från början tydlig med vad du är ute efter, det skapar förtroende och intervjupersonen kan sortera sina tankar.

Efter intervjun skall du sovra i ditt material och sortera det så du vet var du skall hitta olika saker medan du skriver.

Peter Ferm 2011

Texten är inte färdig när du satt punkt. Då skall du skriva ut den, läsa igenom den, be andra titta på den och sedan bearbeta den tills du är bekväm med att ha fått fram det du vill.

1. Kontakt

2. Förberedelser

3. Mötet

4. Genomförandet av intervjun

5. Sovra och sortera

6. Skriva

7. Bearbeta

8. Redigera

Mer läsning:

Föreläsningen och texten utgår delvis från "Berättande journalistik" av Sören Larsson (Natur och kultur, Stockholm 1994), "Reportage – Att få fakta att dansa" av Anders Sundelin (Leopard förlag, Stockholm 2008) och "Så arbetar en journalist" med Per Amnestål som redaktör (Liber, Stockholm 1999)..